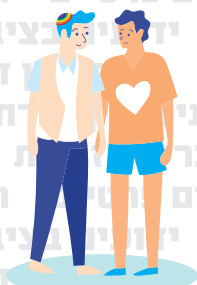

הרבנות ואנחנו - חתונה קתולית?

כיצד להגדיל את חופש הבחירה
בנישואין וגירושין בישראל

תני פרנק | פברואר 2020

דרך

חוקרים | מלמדים | משנים
תכנית המיחוס של קרן ברל כצלנסון

**קרן
ברל
כצלנסון**

דרך | פעולה | שינוי

דת ומדינה

הרבנות ואנחנו - חתונה קתולית?

כיצד להגדיל את חופש הבחירה בנישואין וגירושין בישראל

כתיבה ומחקר: תני פרנק

הנחייה: טל ויינטראוב ועמית בן-צור

עריכה: ניר רייזלר

גרפיקה: עדי רמות

תאריך: פברואר 2020

תכנית עמיתית קרן ברל כצנלסון

תני פרנק הוא ראש תחום דת ומדינה בתנועת "נאמני תורה ועבודה". במקביל, הוא יועץ ומרצה בתחום דת ומדינה וקידום מדיניות. בעל תואר ראשון בתכנית פכ"מ באוניברסיטה העברית ובשלב כתיבת התזה לתואר שני בתכנית המצטיינים במדיניות ציבורית באוניברסיטה העברית. פעיל וכותב בתחום דת ומדינה בישראל. עבד כיועץ פרלמנטרי לח"כ אלעזר שטרן וכיועץ בחברת "בינות" בכתיבה ומדידת תכניות עבודה ברשויות מקומיות. היה ממקימי בתי הדין הפרטיים "גיור כהלכה".

דרך - תכנית העמיתים של קרן ברל כצנלסון הוקמה במטרה לייצר תפיסת עולם סדורה, עדכנית ומוצקה למחנה השמאל בישראל באמצעות גיבוש פתרונות מדיניות יישומיים לסוגיות היסוד עימן מתמודדת מדינת ישראל.

הוקרים | מלמדים | משנים
תכנית העמיתים של קרן ברל כצנלסון

על מנת להתחתן, נאלצים זוגות רבים לעזוב את ישראל, לעבור הליך משפיל לביור יהדותם או פשוט לקבל תכתיבים של ממסד שאינו מבטא את השקפת עולמם. כדי להתגרש, תלויות נשים בנכונות בעליהן לתת להן גט במסגרת טקס שפמיניזם ושוויון רחוקים ממנו מרחק שנות אור. מדוע מצב עניינים זה מנוגד לתמצית מהותה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית - ומהי הדרך המוצלחת ביותר לשנותו אחת ולתמיד?

חלופת ריבוי המסלולים
מציעה להנהיג אפשרות של
רישום אזרחי לנישואין, לצד
אפשרות לרישום דתי מגוון
ופלורליסטי. פיתרון זה
יסייע להגברת חופש הדת
בישראל ויתרום לחיזוק
צבינה כמדינה יהודית
ודמוקרטית

נישואין וגירושין בישראל נתונים למונופול דתי עוד מימי קום המדינה. [מסמך הסטטוס קוו](#) המפורסם של בן-גוריון היה הבסיס להכפפת דיני האישות האזרחיים בארץ להלכה, ומאז הופקדו סמכויות הרישום לנישואין בידי הרבנות הראשית והמועצות הדתיות ומתן הגט נקבע כחובה בהליך גירושין הנערך בבתי הדין הרבניים. מצב עניינים זה נוגד את חזונה היהודי של הציונות, בכך שהוא מצמצם את היהדות למובן חרדי-דתי שאיננו מאפשר התחדשות וביטוי יהודי לאומי במובנו הרחב.

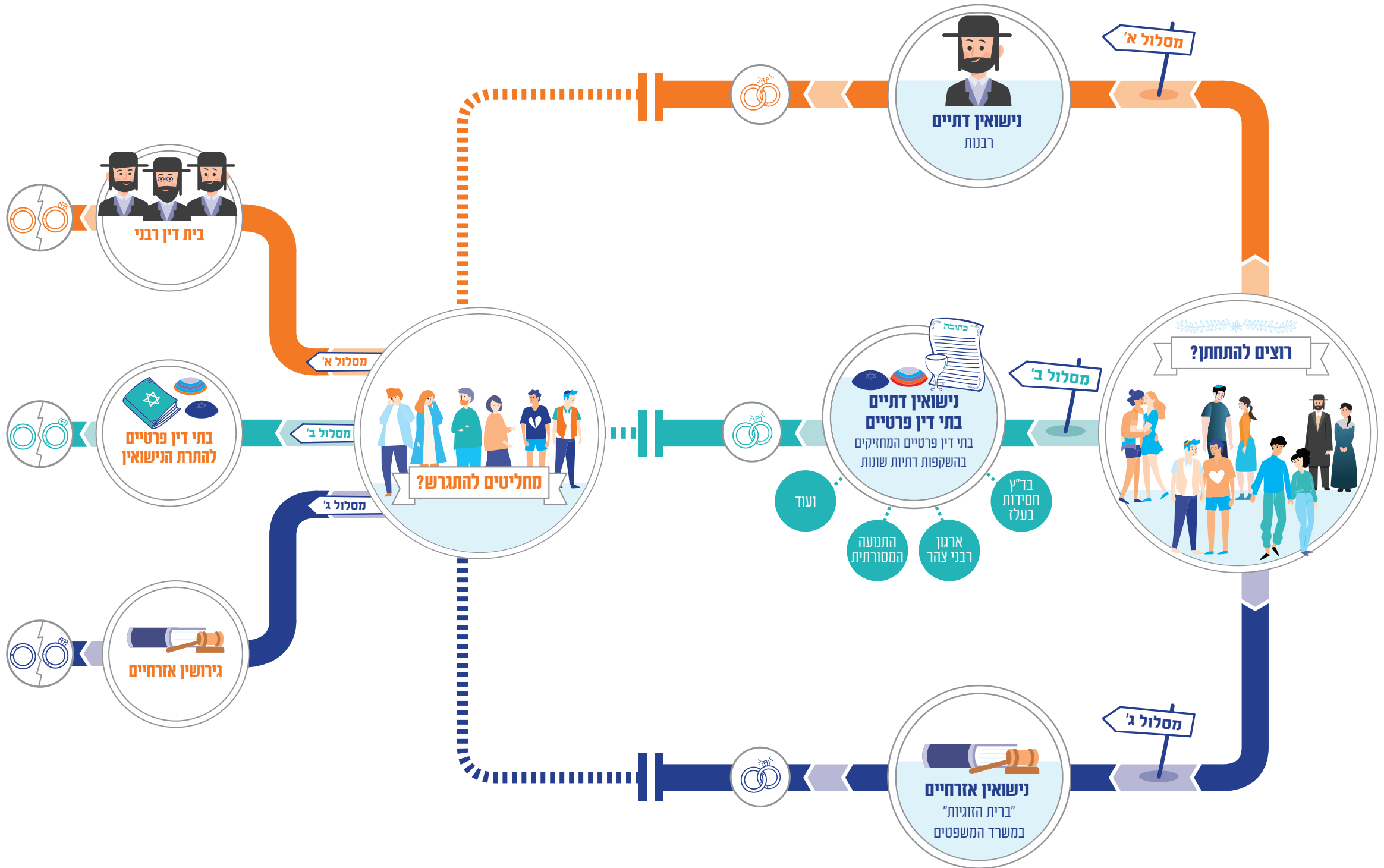
המונופול הדתי על נישואין וגירושין מגביל את חירותם של כלל אזרחי ישראל, יהודים ולא-יהודים כאחד. הוא מביא לכך שזוגות רבים אינם יכולים להתחתן במדינתם

ונאלצים להירשם לנישואין במדינות זרות, או לחלופין להסתפק במעמד של ידועים בציבור המקנה להם את רוב הזכויות המשפטיות שיש לזוגות נשואים, אך כרוך בבירוקרטיה מסורבלת. זוגות אשר מעוניינים להתחתן דרך הרבנות נאלצים לעתים להוכיח את יהדותם במסגרת הליך מסובך, מה שיוצר אנטגוניזם בקרב חלקים לא מבוטלים בציבור כלפי הממסד הדתי, מביא להעמקת השסע הדתי-חילוני ובכך פוגע בסולידריות החברתית בישראל. גם מי שיהדותם אינה מוטלת בספק מבחינת הרבנות מחויבים לעבור טקסים דתיים הכפופים לפסיקה הלכתית חרדית, ואינם יכולים לקיים טקסי חתונה המביאים לידי ביטוי את אורח חייהם או השקפת עולמם. המונופול של הרבנות על הגירושין, הבא לידי ביטוי בהתניית ההליך במתן גט, הופך נשים רבות למסורבות גט פוטנציאליות. כך מיוצר בחסות המדינה מצב בעייתי במיוחד, שבו נשים אינן יכולות להשתחרר מכבלי נישואיהן מסיבות דתיות.

נייר מדיניות זה מבקש להתמודד עם בעיית הסמכות הבלעדית הניתנת למוסדות דתיים על דיני האישות בישראל. מטרת המדיניות המוצעת בו היא להביא להגברת חופש הדת של אזרחי ישראל באמצעות פירוק המונופול הניתן לרבנות ולבתי הדין הרבניים במדינה על נישואין וגירושין.

בנייר נבדקו חלופות שונות לפתרון הבעיה: שימור המצב הנוכחי, מתוך מודעות לכך שתופעת הנישואין מחוץ לרבנות מצויה במגמת צמיחה; יצירת מרשם מסודר ואחיד לידועים בציבור, שיחזק מוסד זה כאלטרנטיבה לרישום הנישואין ברבנות; פתרון "ברית הזוגיות", שלפיו יוקם מסלול לרישום אזרחי לנישואין במקביל לשמירה על המונופול הרבני על נישואין דתיים; יצירת פיתרון רב-מסלולי, שיאפשר חופש דת ובחירה גם במסלול הדתי, לצד קיומו של מסלול אזרחי; ולבסוף, ביטול הרישום הדתי לנישואין והחלת נישואין אזרחיים לכול.

לאחר בחינת המידה שבה עומדות החלופות ביעדים כגון צמצום הפגיעה בפרטים, שמירה על ממלכתיות והגברת חופש הדת ובשיקולים מעשיים כמו ישימות פוליטית (בהינתן מצב של קואליציית מרכז-שמאל שעשויה לכלול מפלגות חרדיות המתנגדות למטרת המדיניות), ממליץ נייר זה לבחור בחלופת ריבוי המסלולים. חלופה זו מציעה לתקן את החוק הקיים, ולהנהיג אפשרות של רישום אזרחי לנישואין, לצד אפשרות לרישום דתי מגוון ופלורליסטי. זוגות שיבחרו ברישום דתי יוכלו לבחור בית דין דתי שבמסגרתו יערכו את טקס הנישואין, ואם יש צורך בכך גם את הליך הגירושין. זוגות שיבחרו ברישום אזרחי יוכלו להינשא ובמידת הצורך, גם להתגרש במסגרתו. פיתרון זה יסייע להגברת חופש הדת בישראל ויתרום לחיזוק צביונה כמדינה יהודית ודמוקרטית, כך שכל אישה ואיש יוכלו לחיות בה כרצונם ולממש באין מפריע את זהותם האישית, הדתית, התרבותית והלאומית.

תוכן עניינים

מה הבעיה

9..... מדוע המונופול הרבני על המעמד האישי במדינה פוגע בכולנו

מה אנו רוצים להשיג

13..... כיצד להגביר את חופש הבחירה בנישואין וגירושין בישראל

מה אפשר לעשות

16..... משימור הסטטוס-קוו ועד נישואין אזרחיים

מה צריך לעשות

22..... מדוע ריבוי מסלולים הוא הפיתרון הטוב ביותר

24..... סיכום

26..... נספח - טבלת ניתוח הדרכים לפתרון הבעיה

28..... רשימת מקורות

מדוע המונופול הרבני על המעמד האישי במדינה פוגע בכולנו

המונופול הדתי שבו נתונות סוגיות המעמד האישי במדינת ישראל נולד כתוצאה מההסכם הפוליטי שנערך בין ראש הממשלה הראשון, דוד בן-גוריון, לבין מנהיגי הקהילות החרדיות. בן-גוריון הניח את היסוד למונופול זה [במכתבו המשותף](#) עם שני חברי הסוכנות היהודית יצחק גרינבוים ויהודה לייב פישמן מימון לאגודת ישראל עוד טרם קום המדינה, ביוני 1947. בשנותיה הראשונות של המדינה בא ההסכם לידי ביטוי בסדרת חוקים שהנציחו את מעמדם של בתי הדין הרבניים והרבנות הראשית כאמונים על דיני האישות בישראל¹. מהלכי חקיקה אלו קבעו את התשתית המשפטית, שלמעשה המשיכה במדינה החדשה את מדיניות המנדט הבריטי של מתן האוטונומיה על המעמד האישי של כל אדם בישראל לבתי הדין של העדה הדתית שאליה הוא משתייך. זאת, ללא מתן אפשרות לרישום לנישואין או להתרתם באופן אזרחי.

המונופול הניתן למוסדות דתיים מטעם המדינה על רישום לנישואין וגירושין משפיע על כל אזרחי ישראל היהודים. מדובר מצד אחד ביהודים על פי ההלכה שנאלצים לעבור בשערי הרבנות על מנת להירשם לנישואין ולהתגרש, ומצד שני באזרחים אשר אינם יהודים על פי ההלכה ואינם בני דת אחרת שהמדינה לא מאפשרת להם רישום לנישואין עם מי שאינו בסטטוס דומה לשלהם. בתוך אלו ניתן למנות אזרחים שאינם יכולים להינשא מסיבות הלכתיות, כגון זוגות חד-מיניים, כהן וגרושה, כהן וגורת או יהודיה ולא-יהודי.

מצב עניינים זה מייצר מגוון בעיות עבור אזרחי ישראל. הוא מונע מזוגות שאינם מעוניינים להינשא ברבנות או באופן אורתודוכסי להתחתן על פי השקפתם במדינתם; מציב קיום טקסים דתיים כתנאי מקדים לרישום הנישואין גם של מי שאיננו מגדיר עצמו דתי; מחייב גם זוגות שנישאו במדינות זרות ומעוניינים להתיר את נישואיהם לעבור הליך גירושין דתי דרך הרבנות, מה שהופך את האישה לתלויה בנכונותו של בעלה להתגרש ממנה ומעמיק את בעיות סרבנות הגט והעגינות; מאפשר לרבנות להתנות רישום נישואין בבירור יהדותו של אחד מבני הזוג ו/או גירורו, מה שמחזק את המונופול שלה על ההגדרה מיהו יהודי; מונע מאזרחים רבים זכויות משפטיות המוקנות לבני זוג נשואים; ועלול להביא לפגיעה גם בבני הדור השני, ילדיהם של אותם זוגות שהרבנות מסרבת לאפשר להם להינשא, אשר עלולים להיות מוגדרים כמנועי חיתון בעצמם².

מכאן עולה כי העובדה שהסמכות הבלעדית בתחום המעמד האישי בישראל נתונה בידי מוסדות דתיים יוצרת פגיעה חמורה ומתמשכת בחופש הדת של כלל אזרחי המדינה המבקשים למסד בה את זוגיותם, ואף מונעת מרבים מהם את הזכות לעשות כן ולקבל הכרה מהממסד. בעיה זו הולכת ומתרחבת כתוצאה מהגידול הטבעי של האוכלוסייה בישראל ושל תהליכי הגלובליזציה, המזמנים יותר מפגשים בין יהודים ולא-יהודים ברחבי העולם.

מימי קום המדינה ועד היום המונופול המוחלט של הרבנות על המעמד האישי בישראל עומד בעינו, ולא נעשה ניסיון משמעותי להגבילו. השינוי היחיד בנושא היה חקיקת חוק ברית הזוגיות לחסרי דת תש"ע-2010, שבמסגרתו ניתנה אפשרות ל"חסרי דת" (שאינם יהודים על פי ההלכה ואינם בני דת אחרת) להירשם לנישואין ולהתגרש באמצעות מרשם הזוגיות. המדיניות החדשה הובילה לרישום של מספר מועט של זוגות במרשם הזוגיות החדש, כאשר ב-2018 התווספו אליו שני זוגות ונגרעו ממנו שני זוגות בלבד³. אמנם, המרשם מציע מסלול נישואין וגירושין חלופי למי שמוגדר חסר דת. עם זאת, הוא אינו פותר את בעיית היעדר חופש הדת של רוב האזרחים שנפגעים כתוצאה מהמונופול של המוסדות הדתיים על מעמד האישי, ואינו מספק מענה לאוכלוסייה הרחבה של מנועי החיתון.

חלק מהחלופות למצב הנוכחי שעולות על סדר היום הציבורי מסתפקות בהסדרים שנועדו לפתור צד אחד בלבד של המשוואה. כך למשל מופיע בחלק המוקדש לנישואין **באמנת גביון-מדן** הסדר שעיקרו פירוק מונופול הרבנות בצד הנישואין, אך השארת המונופול של בתי הדין הרבניים על

הגירושין באמצעות הליך מתן הגט⁴. נראה כי פתרונות מסוג זה אינם מספקים, משום שקשה להפריד בין שני ממדי הבעיה. אמנם, ישנם קשיים שונים ברישום לנישואין ובהליך הגירושין, אך בסופו של דבר מדובר במערכת אחת שמטרתה שימור ההגמוניה הדתית-חרדית של מוסדות הרבנות הראשית לגונויה: המועצות הדתיות, רשמי הנישואין ובתי הדין הרבניים.

המונופול הרבני מייצר מגוון בעיות עבור אזרחי ישראל - הוא מונע מזוגות שאינם מעוניינים להינשא ברבנות להתחתן בארץ על פי השקפתם, הופך את האישה במקרה של פירוק הנישואין לתלויה בנכונותו של בעלה להתגרש ממנה ומעמיק את בעיות סרבנות הגט והעגינות, מאפשר לרבנות להתנות רישום נישואין בבירור יהדותו של אחד מבני הזוג או גיורו, ועלול לפגוע גם בילדיהם של זוגות שהרבנות מסרבת לאפשר להם להינשא

ראוי לציין גם שלא ניתן לנתק בין הדרכים השונות לצמצום המונופול לבין השפעותיהן האפשריות על התמריצים לכניסה להליך גיור ועל תדמית היהדות הממוסדת. כיום התמריץ המרכזי לגיור הוא העובדה שמי שאינו יהודי על פי ההלכה אינו יכול להירשם לנישואין עם מי שכן מוכר כיהודי על פי ההלכה. על כן, ברור שכל פיתרון שמאפשר רישום לנישואין לזוגות אלו משפיע בעקיפין על התמריצים לעבור גיור. בנוסף, אמון הציבור במוסדות הדת הרשמיים נמצא בשפל, בין השאר עקב עצם קיומו של מונופול הכופה טקסים דתיים מתוך השקפה הלכתית מסוימת כתנאי לקבלת מעמד אישי. על כן ברור שכל פיתרון ישפיע גם על תדמית היהדות הממוסדת ויש לבחון השפעה זו.

סוגיית המונופול הדתי על המעמד האישי עולה על סדר היום הציבורי באופן תדיר, כאשר הדעות המנוגדות בנושא מבטאות את המתח המאפיין יחסי דת ומדינה בישראל. מצד אחד, המצדדים במונופול סבורים כי מדובר בביטוי מובהק לזהותה היהודית של המדינה ושלמען שמירת אחדותו של העם היהודי יש להחיל מסגרת נישואין אחת, דתית, על כל אזרח ואזרחית

יהודים. לדעתם, מונופול זה הוא ערובה לכך שמספרן של החתונות הנערכות כדת משה וישראל יוסיף להיות גבוה, מה שלדעתם הוא תנאי הכרחי למניעת תופעות של ממזרות. מצד שני, המבקשים לבטל את מונופול הנישואין והגירושין של הרבנות טוענים בדרך כלל שאין למדינה דמוקרטית הצדקה לחייב את אזרחיה לעבור דרך מערכת דתית, שיש בה מאפיינים פטריארכליים ופוטנציאל לפגיעה בחירות הפרט ובחופש הדת של אלו מביניהם אשר אינם מעוניינים בכך. בעוד שתומכי המונופול נוטים לנמק את עמדתם דרך שיח יהודי-זהותי, מתנגדיו עושים זאת על פי רוב באמצעות שיח זכויות דמוקרטי.

אמון הציבור במוסדות הדת
הרשמיים נמצא בשפל,
בין השאר עקב עצם קיומו
של מונופול הכופה טקסים
דתיים מתוך השקפה
הלכתית מסוימת. על כן
ברור שכל פיתרון ישפיע
גם על תדמית היהדות
הממוסדת

כך, לדוגמה, הדרכים השונות שמציע מחנה המרכז-שמאל למניעת הפגיעה בחופש הדת בישראל ולביטול מונופול הרבנות על הנישואין נשענות באופן כמעט בלעדי על שיח הזכויות הדמוקרטי והשיח הפמיניסטי, וכמעט שאינן מתמודדות עם סוגיית זהותה היהודית של המדינה. זו אחת הסיבות לכך שטענות אלה אינן מצליחות להשפיע על רוב הציבור הישראלי ולשכנעו כי יש צורך בשינוי המדיניות הקיימת.

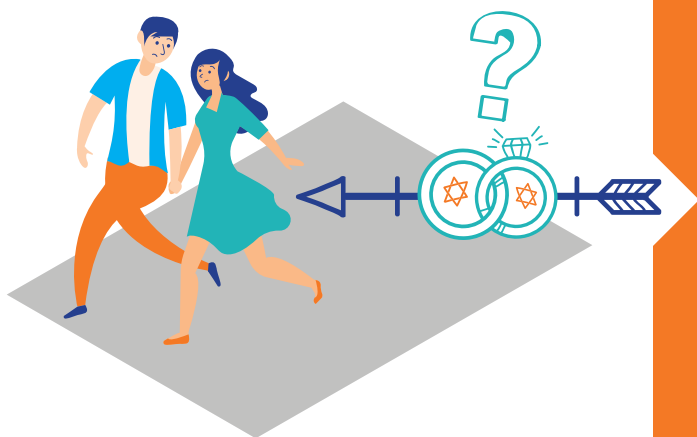
ירידה של 6.2%
במספר הנרשמים לנישואין,
בין השנים 2016-2018.

נתונים: המשרד לשירותי דת, ינואר 2019

עליה של 8%
במספר החתונות הנערכות
שלא במסגרת הרבנות,
בין השנים 2016-2017

נתונים: ארגון "פנים", אפריל 2018

4,000 כמעט
בני זוג נשלחו להליך
של בירור יהדות על ידי
לשכות הנישואין של
הרבנות, בשנת 2018.

נתונים: המשרד לשירותי דת, ינואר 2019

כיצד להגביר את חופש הבחירה בנישואין וגירושין בישראל

נקודת המוצא של הניתוח שיוצג כאן היא שהמונופול החרדי-דתי על המעמד האישי בישראל פוגע לא רק בחופש הדת ובחופש מדת של כלל אזרחי המדינה ובזכותם של רבים מהם להקים משפחה, לקבל הכרה בזוגיותם ולמסדה, אלא גם בתמצית מהותה כהגשמת חזונה היהודי של הציונות.

הציונות ביקשה להתאים את הקיום היהודי לעידן המודרני ולהעמיק את משמעותה של היהדות באמצעות העשרתה ברובד תרבותי-לאומי בנוסף לזה הדתי. ייעודה המרכזי של מדינת ישראל, בתור מדינה יהודית ודמוקרטית, היה לאפשר לעם היהודי לחיות חיים מלאים בארצו וליצור באופן חופשי את עתידו ואת עולמו הרוחני.

העובדה שהמוסדות האמונים על "שמירת היהדות" במדינת ישראל מפרשים אותה באופן העומד בסתירה לרעיון היהודי-ציוני על זרמיו השונים, לא רק שאינה מגנה על צביונה היהודי במובנו הלאומי המודרני, אלא שהיא מערערת אותו באופן חמור. מצד אחד, היא מגבירה את הקיטוב בין חילונים לדתיים בישראל ופוגעת בלכידות העם היהודי. מצד שני, היא מונעת מאזרחי המדינה שאינם דתיים להעניק לזהותם היהודית משמעות לאומית ותרבותית הרלוונטית לחייהם כיום, ומצמצמת את היהדות למובן צר וכופה מהסוג שנוגד את מהות היהדות הציונית.

כדי לתקן מצב בעייתי זה, יש להתחיל לדבר במונחים של הפרדת הלכה ומדינה⁵, קרי - ביטול המונופול הניתן להשקפה הלכתית-דתית מסוימת על היהדות הממוסדת בישראל, באופן המשקף הן את ערכיה הדמוקרטיים של המדינה והן את זהותה היהודית-ציונית.

מטרת המדיניות שתוצע במסמך זה תהיה הגברת חופש הדת באמצעות פירוק המונופול הניתן לרבנות הראשית ולבתי הדין הרבניים על דיני האישות בישראל.

כיצד ייבחנו הדרכים לפתרון הבעיה

עד כמה הדרכים השונות לצמצום המונופול החרדי-דתי על נישואין וגירושין בישראל עולות בקנה אחד עם הזהות הלאומית המשותפת שלנו והיסודות ההופכים אותנו לעם אחד? אילו מהלכים פוליטיים נדרשים על מנת להוציא כל אחת מדרכים אלו מן הכוח אל הפועל? וכמה כסף כל זה, בסופו של דבר, צפוי לעלות?

העובדה שהמוסדות האמונים על "שמירת היהדות" בישראל מפרשים אותה באופן שעומד בסתירה לרעיון הציוני, לא רק שאינה מגנה על צבינה היהודי, אלא שהיא מערערת אותו באופן חמור. מצד אחד, היא מגבירה את הקיטוב בין חילונים לדתיים ופוגעת בלכידות העם היהודי. מצד שני, היא מונעת מאזרחי המדינה שאינם דתיים להעניק לזהותם היהודית משמעות הרלוונטית לחייהם כיום

הפתרונות האפשריים השונים לבעיה אשר יוצגו בהמשך ייבחנו הן לאור המידה שבה הם מקדמים את היעדים הנגזרים ממטרת המדיניות שתוצע בנייר זה והן לאור המידה שבה ניתן לבצע אותם בפועל. יעדים ושיקולים מעשיים שנבחרו כבעלי חשיבות גדולה יותר מהאחרים יופיעו ראשונים מבחינת סדר ההצגה.

יעדים

הגדלת חופש הדת ושבירת המונופול החרדי-דתי - המידה שבה כל פיתרון שיוצג מגביר את חופש הבחירה בנישואין ובגירושין בישראל תיבחן הן באופן כמותי (מספר האנשים שיהיו מכר) והן באופן איכותי (למשל, עד כמה מגדיל הפיתרון את חופש הבחירה, האם חופש זה יהיה מוחלט או יחסי, האם מדובר בבחירה בין מספר מוגבל של אפשרויות או בחירות מלאה של כל זוג להינשא כרצונו).

צמצום הפגיעה בפרטים - ייבחן האופן שבו כל פיתרון שיוצג משפיע על העול הנגרם לאזרחיות ואזרחי המדינה במסגרת

המדיניות הנוכחית, ובכלל זאת למסורבות גט ועגונות, מנועי חיתון, אנשים שיהדותם טעונה בירור כביכול, זוגות חד-מיניים ועוד.

ממלכתיות - קידום זהות אזרחית מלכדת ואיחוי השסע בין מגזרים שונים. ייבחן האופן שבו כל פיתרון שיוצג משפיע על הקיטוב שביחסי חילונים ודתיים בישראל ובראש ובראשונה על יכולתם להינשא זה לזה.

שיקולים מעשיים

יישומיות פוליטית - עד כמה ניתן לקדם את הפיתרון באמצעות חקיקה בהינתן מצב פוליטי של קואליציית מרכז-שמאל, שעשויה לכלול מפלגות חרדיות המתנגדות למטרות המדיניות.

יישומיות מעשית-טכנית - באיזו מידה אפשר לבצע את השינוי המערכתי הבסיסי או המקיף הנדרש ליישום הפיתרון, בדמות הקמת מנגנונים, ביצוע רפורמות ביורוקרטיות ועוד.

השפעות חיצוניות - כיצד משפיע הפיתרון על התמריצים לכניסה להליך גיור ועל האופן שבו תופס הציבור את הגופים המייצגים את היהדות הממסדית.

עלות - בחינת העלות התקציבית הישירה של כל פיתרון (הכוללת הקמת מנגנונים ותוספת תקינה) ועלויותיו העקיפות (עלויות מנגנונים אחרים שיושפעו מיישום הפיתרון, כגון תקציבי המועצות הדתיות, הרבנות הראשית ומערך הגיור הממלכתי).

משימור הסטטוס-קוו ועד נישואין אזרחיים

הדרכים לפתרון הבעיה

שימור המצב הנוכחי

אפשרות אחת היא לשמור על המונופול שיש לרבנות על נישואין וגירושין בישראל. במצב הקיים, המדינה מכירה בנישואין אזרחיים שנערכו במדינות מסוימות בחו"ל לצורך רישום במשרד הפנים. עם זאת, כל הזוגות הרשומים חייבים לעבור דרך בתי הדין הרבניים במקרה של הליך גירושין, לצורך מתן הגט.

נתונים של המשרד לשירותי דת לגבי הרישום לנישואין במועצות הדתיות בשנת 2018 מעלים כי ישנה ירידה של כ-6.2% במספר הנרשמים לנישואין בשנים 2016-2018 (זאת, בשקלול הריבוי הטבעי). מנתונים שפרסם ארגון "פנים" על מספר החתונות הנערכות שלא במסגרת הרבנות, עולה כי בשנים 2016-2017 חלה עלייה של כ-8% במספר החתונות מסוג זה⁶.

על פי אפשרות זו מוצע לשמר את המדיניות הקיימת, מתוך הנחה שמגמת הנישואין מחוץ לרבנות תלך ותתעצם בלאו הכי, ובהתאם לכך מספר הנרשמים לנישואין ברבנות ימשיך לקטון עם השנים והבעיה הנוכחית תיפתר במידה רבה מאליה.

שמירה על מונופול הרבנות ועידוד מגמת הידועים בציבור

פיתרון זה אינו מכרסם במונופול הרבנות באופן פוזיטיבי, אך מעודד את מגמת הנישואין מחוץ לרבנות, ההולכת ומתרחבת בשנים האחרונות. מרבית הזוגות שבחרים למסד את זוגיותם שלא דרך הרבנות, בין אם בארץ ובין אם באמצעות רישום לנישואין בחו"ל, מצהירים על עצמם כידועים בציבור, מעמד שמקנה להם את הרוב המוחלט של הזכויות המוקנות לזוגות נשואים. על פי הנתונים שנמסרו לתנועת "נאמני תורה ועבודה", נכון למרץ 2017 הוכרו על ידי המוסד לביטוח לאומי 43,942 זוגות כאלה⁷. בפיתרון זה מוצע ליצור מנגנון מסודר לטיפול בזוגות המוגדרים ידועים בציבור.

כאמור, המצב המשפטי המגדיר זוגות רבים שלא נישאים במסגרת הרבנות ובחורים בחלופות שונות לכך הוא של ידועים בציבור. הבעיה היא שמצב זה איננו מוסדר בחקיקה, ועל כן הוא ניתן באופן נקודתי בכל משרד ממשלתי בנפרד. בפיתרון זה מוצע ליצור מנגנון מסודר במשרד המשפטים שיתכלל את הטיפול בידועים בציבור, לרבות יצירת מאגר בין-משרדי שבו יהיו שותפים משרדי הממשלה והמוסדות הרלוונטיים שמעניקים מעמד זה (המוסד לביטוח לאומי, משרד השיכון וכיו"ב)⁸.

בכך תוסדר דרך עוקפת למעמד משפטי שיעניק זכויות של זוגות נשואים גם למי שלא נרשמו לנישואין באמצעות הרבנות, ויצמצם את הסרבול הבירוקרטי שעיימו נאלצים זוגות אלה להתמודד. בנוסף, קבלת פיתרון זה תבטל את הצורך בהסרת חסם הסנקציה הפלילית שהוכנסה בפקודת הנישואין והגירושין עם העברת חוק פתיחת אזורי הרישום לנישואין ("חוק צהר") בשנת 2013, שנולד על מנת לאפשר לכל זוג להירשם לנישואין בכל מועצה דתית ללא תלות במקום מגוריו⁹. הסנקציה הפלילית, בדמות שנתיים מאסר, חלה על מי שאינו דואג לרישום נישואיו. ישנם קולות רבים הקוראים לביטול סעיף זה משום פגיעה בחופש הדת¹⁰. נכון להיום אין אכיפה של הסעיף, וחלופה זו אף תוריד את הסיכוי לאכיפתו, משום שמרשם מסודר יבטיח שגם זוגות שיבקשו למסד את זוגיותם שלא דרך הרבנות יסדירו את רישומם.

שני מסלולים מקבילים ("ברית הזוגיות")

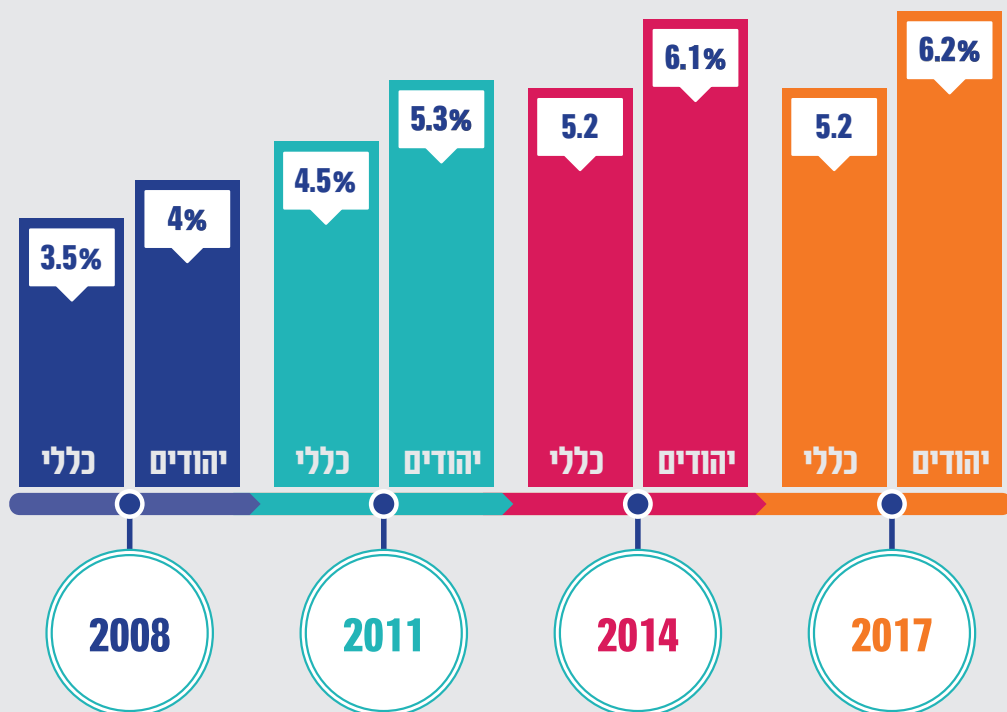
ההצעה המקובלת ביותר כיום למתן אפשרות של נישואין אזרחיים בישראל היא הצעת "ברית הזוגיות". ההצעה נכתבה מראש כפשרה ופורסמה על ידי פרופ' שחר ליפשיץ מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן במסגרת המכון הישראלי לדמוקרטיה. מפלגות המרכז והשמאל העלו על סדר היום הציבורי גרסאות שונות של ההצעה וניסו לקדם, כפיתרון אפשרי שגם דתיים יוכלו לקבל.

המכנה המשותף בין הגרסאות השונות של "ברית הזוגיות" הוא יצירת שני מסלולים מקבילים - נישואין דתיים דרך הרבנות לצד נישואין אזרחיים במרשם "ברית הזוגיות".

בפיתרון זה מוצע להחיל את מסלול "ברית הזוגיות" במקביל לרישום לנישואין ברבנות, כאשר ברירת המחדל תהיה רישום אזרחי. באופן זה זוגות שיבקשו להירשם לנישואין יעברו דרך מרשם "ברית הזוגיות" במשרד המשפטים. זוג שיצהיר שבכוונתו להתחתן באופן דתי-הלכתי יוכל לעבור למסלול הרישום לנישואין ברבנות, ויהיה כפוף למתן גט בבתי דין רבניים במקרה של גירושין. בחלופה זו אמנם נשמר המונופול הדתי של הרבנות, אך הוא מצטמצם עקב קביעת הרישום האזרחי לנישואין כברירת מחדל.

שיעור הזוגות הלא נשואים רשמית אך המקיימים קוהביטציה (מנהלים משק בית משותף) לפי שנים

מתוך דוחות הלמ"ס שפורסמו לקראת יום המשפחה בכל שנה עוקבת

ריבוי מסלולים (רישום אזרחי לצד רישום דתי מגוון)

אפשרות זו דומה להצעת "ברית הזוגיות", אך אינה משאירה את המונופול הדתי בידי הרבנות הראשית אלא מאפשרת ריבוי מסלולים גם בתחום הדתי. התפיסה המונחת בבסיס גרסאותיו השונות של פיתרון זה היא שעל המדינה לספק שירותי דת, אך באופן תחרותי שבו לכל אזרח תינתן האפשרות לבחור את ספק השירותים המקובל עליו, במקביל ליצירת מסלול אזרחי לנישואין ולגירושין. כך תבוטל הכפייה של פרשנות הלכתית מסוימת על ידי המדינה, מבלי לבטל את תפקידה כאחראית לאספקת שירותי דת לאזרחים.

בפיתרון זה מוצע ליצור ריבוי מסלולים באמצעות מודל של מתן רישיונות לבתי דין פרטיים לרישום לנישואין ולהתרת הנישואין, במקביל לרישום אזרחי. מודל זה דומה להצעות שונות בתחום הכשרות בכך שבמסגרתו הופכת הרבנות מגורם נותן שירות לרגולטור בלבד, תוך מתן אפשרות בחירה במסלולים דתיים שונים לנישואין ולגירושין לצד מסלול אזרחי. בפיתרון זה לא נשמר המונופול הדתי של הרבנות, אך היא מקבלת סמכות רגולטורית תוך מתן רישיונות לבתי דין שירשמו לנישואין ויתירו אותם לפי השקפתם הדתית המסוימת. הרגולציה יכולה להיעשות גם דרך מחלקות הנישואין הקיימות במועצות הדתיות, תחת פיקוחם של רשמי הנישואין הממונים על ידי הרבנות.

מסלול רישום אזרחי בלבד

בפיתרון זה, שבו מונהג מסלול רישום אזרחי בלבד לנישואין, המדינה אינה מספקת רישום לנישואין או התרת נישואין באופן דתי, אלא כל זוג בוחר באופן פרטי האם וכיצד לקיים טקס חתונה לצד רישום נישואין באופן אזרחי. באופן זה מתבטלת סמכותה של הרבנות הראשית על הרישום לנישואין וממילא גם סמכות בתי הדין הרבניים על הליך הגירושין. בפיתרון זה המדינה מספקת שירות של רישום לנישואין וגירושין, ללא התייחסות לטקסים דתיים. המשאבים הדרושים לכך יופנו מהמשרד לשירותי דת והרבנות הראשית למשרד המשפטים, שבמסגרתו יוקם אגף לרישום נישואין והתרתם. רישום זה יתבצע באמצעות סניפים מקומיים, שיתבססו על התשתית של המחלקות לרישום לנישואין במועצות הדתיות (שיפורקו בהתאם).

פתרון ריבוי המסלולים
גורס שעל המדינה לספק
שירותי דת, אך באופן
תחרותי שבו לכל אזרח
תינתן האפשרות לבחור
את ספק השירותים
המועדף עליו - במקביל
ליצירת מסלול אזרחי
לנישואין ולגירושין

ניתוח הדרכים לפתרון הבעיה¹¹

שימור המצב הנוכחי

הדרך המציעה לשמר את המצב הקיים זוכה לציון נמוך מבחינת עמידתה ביעדים המרכזיים של נייר זה - הגדלת חופש הדת וצמצום הפגיעה בפרטים. היא אמנם בעלת ההיתכנות הפוליטית והיישומית הגבוהה ביותר, שכן אין היא דורשת כל שינוי כיוון, אך חוסר האפקטיביות שלה מותיר אותה עם הציון הנמוך ביותר מבין הדרכים הנבדקות.

שמירה על מונופול הרבנות ועידוד מגמת הידועים בציבור

החלופה המציעה לעודד את מגמת הרישום של זוגות כידועים בציבור זוכה לציון הגבוה ביותר בקריטריון הישמות הפוליטית מבין כל החלופות המציעות שינוי ביחס למצב הקיים. זאת, משום שהיא אינה כוללת שינוי חקיקה ראשית. עם זאת, היא אינה פותרת את בעיית הגירושין, ולא מפרקת את המונופול הדתי של הרבנות על המעמד האישי בישראל. בשקלול היעדים והשיקולים המעשיים מקבלת חלופה זו ציון גבוה, המציב אותה במקום השני מבין החלופות, לא הרחק מאחורי חלופת ריבוי המסלולים.

שני מסלולים מקבילים ("ברית הזוגיות")

החלופה המציעה להחיל את פתרון "ברית הזוגיות" נמנית על אלו שזכו לציון נמוך בסעיף ההיתכנות הפוליטית, בשל הצורך להעביר חקיקה ראשית על מנת ליישמה. היא אמנם מצמצמת פגיעה בפרטים, כגון מנועי חיתון, אך מסייעת פחות למסורבות גט ועגונות. חלופה זו מאפשרת לזוגות רישום אזרחי, אך לצד זאת משמרת את המונופול הדתי של הרבנות. על כן היא זוכה לציון בינוני ביעד של הגדלת חופש הדת, ובשקלול הסופי מסיימת במקום השלישי מבין החלופות שנבדקו.

ריבוי מסלולים (רישום אזרחי לצד רישום דתי מגוון)

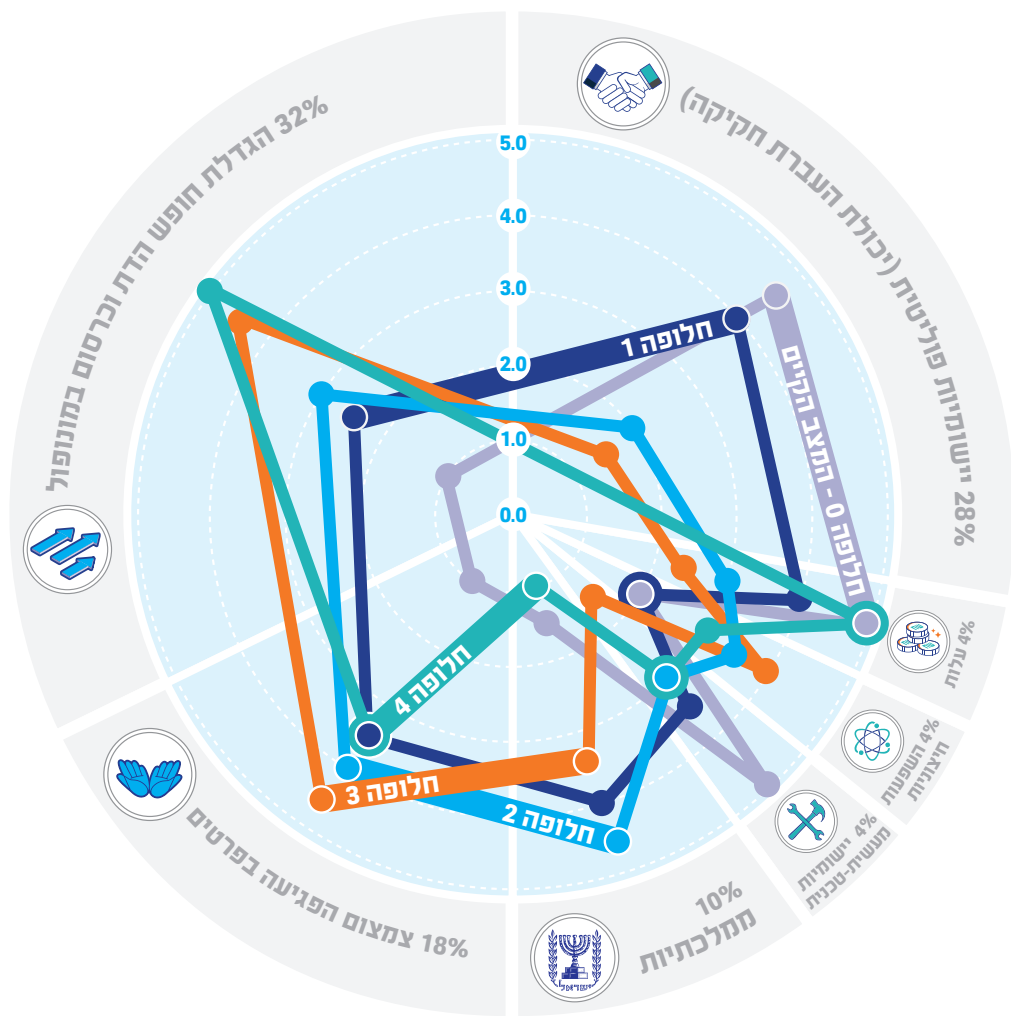
חלופת ריבוי המסלולים מקבלת את הציון הגבוה מבין כל החלופות, בפער קטן מהחלופה המציעה לעודד את מגמת הרישום של זוגות כידועים בציבור. החיסרון המרכזי של החלופה הוא שיישמותה הפוליטית היא נמוכה, בשל העובדה שעל מנת ליישמה, יש להעביר חקיקה ראשית שבמרכזה ביטול המונופול הדתי של הרבנות ומתן חופש דת גם בנישואין דתיים. היתרון הגדול של החלופה טמון בצמצום הפגיעה בפרטים, לרבות מסורבות גט ועגונות, וכן בהגדלה משמעותית של חופש הדת, גם לדתיים.

מסלול רישום אזרחי בלבד

החלופה האחרונה, המציעה הנהגת נישואין אזרחיים כתחליף לנישואין דתיים בישראל, מסיימת במקום הרביעי מבין החלופות שנבדקו. היתכנותה הפוליטית היא נמוכה מאוד, לאור העובדה שהיא דורשת את ביטול הסמכות הממלכתית הניתנת למוסדות הדתיים - הרבנות ובתי הדין הרבניים - תוך מתן פיתרון אזרחי בלבד לרישום לנישואין. חלופה זו אמנם

מגדילה את חופש הדת באופן נרחב, אך היא אינה מציעה שירותי דת במסגרת המדינה, וכן מצמצמת רק במידה מסוימת את הפגיעה במסורבות גט ובעגונות (זאת, משום שהן תוכלנה אמנם לבחור להינשא במסלול הלכתי לפי ראות עיניהן, אך אמצעי הכפייה שבסמכותם של בתי הדין הרבניים להפעיל על סרבני גט יתבטלו לגמרי, מה שדווקא יקל על הסרבנות).

ניתוח חלופות

חלופה 4
 מסלול רישום אזרחי בלבד

חלופה 3
 ריבוי מסלולים

חלופה 2
 שני מסלולים מקבילים ("ברית הזוגיות")

חלופה 1
 שמירה על מונופול הרבנות ועידוד מגמת הזוגיות האלטרנטיבית ("ידועים בציבור")

חלופה 0
 המצב הקיים

ציון משוקלל: 3.05

ציון משוקלל: 3.34

ציון משוקלל: 3.07

ציון משוקלל: 3.33

ציון משוקלל: 2.39

מדוע ריבוי מסלולים הוא הפיתרון המלא ביותר לבעיה

לאור הניתוח שהוצג, נייר מדיניות זה ממליץ על יישום חלופת ריבוי המסלולים, שבמסגרתה יוקם מסלול רישום אזרחי לנישואין לצד מגוון רחב של אפשרויות רישום דתיות. במקביל להפעלת מסלול הרישום ברבנות, תכיר המדינה בבתי דין פרטיים המחזיקים בהשקפות דתיות שונות לצורך ביצוע הטקסים הדתיים הכרוכים בנישואין ובגירושין. זאת, כאמור, לצד יצירת מסלול רישום אזרחי. כך יוכל כל זוג למסד את זוגיותו בהתאם להשקפותיו וללא התערבות של המדינה בטקסים הדתיים ובאוטונומיה ההלכתית של בתי הדין. מי שיבקש להירשם אזרחית יוכל לעשות זאת, ומי שיבקש להתחתן דרך בד"ץ של חסידות בעלז, ארגון רבני צהר או התנועה המסורתית יוכל לעשות זאת, בתנאי שיעבור דרך אותו בית דין בשלב התרת הנישואין אם יידרש לכך.

חלופה זו מממשת באופן מיטבי את מטרת המדיניות כפי שהוגדרה בפתח מסמך זה - הגברת חופש הדת באמצעות פירוק המונופול החרדי-דתי על נישואין וגירושין בישראל. הפיתרון שאותו היא מציעה כולל מערכת רישום לנישואין שממקסמת את חופש הדת, לצד הקמת מסלול רישום אזרחי כבכל מדינה דמוקרטית אחרת. באופן זה שומרת החלופה על עקרונותיה הדמוקרטיים של המדינה, לצד הכרה במגוון האפשרויות הדתיות להינשא בה, תוך צמצום הפגיעה בפרטים כגון מסורבות גט ועגונות ומי שאינו יהודי על פי ההלכה.

אמנם, חלופה זו אינה בעלת היתכנות פוליטית גבוהה, שכן ישנה סבירות גבוהה לכך שגם קואליציה של מפלגות המרכז-שמאל תכלול גורם חרדי או חרד"לי (חרדי-לאומי) שיתנגד לשינוי המצב הקיים. גם במקרה שבו לא ישבו מפלגות דתיות בקואליציה, סביר להניח שעדיין תהיה התחשבות בעמדותיהן לאור היותן שותפות פוטנציאליות לכל קואליציה עתידית.

עם זאת, ראוי לציין שכל החלופות האפקטיביות יחסית, קרי, שמטפלות בבעיה באופן שורשי ומלא יותר, הן בעלות היתכנות פוליטית נמוכה, ולכן אי-העמידה היחסית של חלופת ריבוי המסלולים בקריטריון זה לא הביאה לפסילתה. כך, לדוגמה, חלופת "ברית הזוגיות", שעולה תדירות על סדר היום הציבורי ונבחנה אף היא בנייר זה, היא בעלת היתכנות פוליטית גבוהה רק במקצת מהחלופה הנבחרת. זאת, משום שכל שינוי הכולל מתן אפשרות לכלל אזרחי ישראל להינשא באופן אזרחי ייתקל בהתנגדות נחרצת מצד המפלגות הדתיות.

חלופת "ברית הזוגיות" בעייתית יותר מחלופת ריבוי המסלולים, משום שהיא משמרת את המונופול הדתי של הרבנות ואת הפגיעה הנגרמת כתוצאה ממנו למי שבוחר להתחתן באופן הלכתי. חלופת ריבוי המסלולים, לעומת זאת, תורמת הן להגדלת חופש הדת של זוגות הבוחרים בחתונה דתית וכעת יוכלו לערוך אותה בבית דין שיבחרו בהתאם להשקפתם, והן להגדלת חופש הבחירה בנישואין של זוגות המעוניינים ברישום אזרחי בלבד וכעת תהיה אפשרות זו פתוחה בפניהם. פיתרון זה אף מצמצם במידה משמעותית את הפגיעה ביחידים, כגון מסורבות גט ועגונות ומנועי חיתון שונים. בפני מנועי החיתון תיפתח האפשרות להירשם אזרחית או להתחתן באופן דתי בבית דין שיאפשר זאת. לחלופה זו יתרון על פני החלופה המציעה הנהגת נישואין אזרחיים בלבד, בכך שהיא מבטיחה כי הסמכויות המוקנות לבתי הדין הרבניים בחקיקה לשם מניעת תופעת העגינות יישמרו, וכך יוסיפו הנשים העגונות לזכות להגנה הקיימת כיום מצד הממסד הדתי. מעבר לכך, התחרות שחלופה זו תיצור בין בתי דין רבניים שונים עשויה לעודד את הרבנות להתקדם מבחינה הלכתית על מנת לא לאבד רלוונטיות לחלקים נרחבים בציבור.

על אף ש"חלופת המסלולים" היא המומלצת בנייר זה, ראוי לציין כי החלופה המציעה שמירה על מונופול הרבנות ועידוד מגמת הזוגיות האלטרנטיבית באמצעות יצירת מרשם ממשלתי לידועים בציבור קיבלה ציון גבוה אף היא. זאת בעיקר בשל היתכנותה הפוליטית הגבוהה יותר, הנובעת מכך שאינה מחייבת העברת חקיקה בכנסת. עם זאת, "חלופת הידועים בציבור" אינה פותרת בעיות מהותיות במערך הנישואין הנוכחי בהיבטי חופש הדת והפגיעה בפרט ומבססת את המשך קיומו של המונופול הדתי של הרבנות ובתי הדין הרבניים על דיני האישות בישראל.

"חלופת המסלולים" תורמת
הן להגדלת חופש הדת של
זוגות הבוחרים בחתונה
דתית וכעת יוכלו לערוך
אותה בבית דין שיבחרו
בהתאם להשקפתם, והן
להגדלת חופש הבחירה
בנישואין של זוגות
המעוניינים ברישום אזרחי
בלבד וכעת תהיה אפשרות
זו פתוחה בפניהם, והן
לצמצום משמעותי של
הפגיעה במסורבות גט,
עגונות ומנועי חיתון

נייר מדיניות זה עוסק באחת מסוגיות הליבה של יחסי דת ומדינה בישראל - המונופול הדתי של הרבנות ובתי הדין הרבניים על נישואין וגירושין. הבעיה שעימה מתמודד הנייר היא הפגיעה בחופש הדת של אזרחי ישראל היהודים, בזכותם להכרה במיסוד זוגיותם ובצביונה היהודי-דמוקרטי של המדינה, כתוצאה מהמונופול החרדי-דתי על דיני האישות.

בנייר זהו והוצגו חלופות שונות שמטרתן להביא להגדלת חופש הדת בדיני האישות בישראל. חלופות אלו נותחו תוך מתן משקל ליעדים ולשיקולים מעשיים כגון היתכנות פוליטית (בהינתן מצב של קואליציית מרכז-שמאל שעשויה לכלול מפלגות חרדיות המתנגדות למטרת המדיניות), ישימות והשפעה על השסע הדתי-חילוני. הפיתרונות שנדונו הם: שימור המצב הנוכחי; יצירת מרשם ממשלתי לזוגות במעמד של ידועים בציבור; העברת חוק "ברית הזוגיות", שיאפשר רישום זוגיות אזרחי לצד מסלול הרישום הדתי ברבנות; יצירת מסלולים שונים לרישום דתי לנישואין תוך הכרה בבתי דין פרטיים עם השקפות דתיות שונות, לצד רישום אזרחי לנישואין; וביטול הרישום הדתי לנישואין והנהגת נישואין אזרחיים בלבד.

לאחר שקילת יתרונותיו וחסרונותיו של כל פיתרון, מוצע בנייר זה לבחור בפתרון ריבוי המסלולים. פיתרון זה מציע הסדרת רישום אזרחי לנישואין ולגירושין לצד יצירת פלורליזם במערכת הדתית, באמצעות מתן אפשרות לזוגות להינשא ולהתגרש במסלולים דתיים שונים. החיסרון של פיתרון זה נעוץ בהיתכנותו הפוליטית הנמוכה יחסית. יתרונו המשמעותי הוא שהוא משרת באופן מיטבי את מטרת המדיניות - הגדלת חופש הדת. זאת, באמצעות מתן שירותי דת לאוכלוסייה הדתית באופן בלתי-כופה ומגוון, לכל קהילה דתית על פי אמונותיה והשקפותיה, ללא קביעת עמדה הלכתית אחת מטעם המדינה, מצד אחד; ופתיחת האפשרות לרישום אזרחי לנישואין עבור זוגות שאינם מעוניינים כלל בטקס דתי, מצד שני.

על מנת להביא ליישום הפיתרון המוצע כאן, יש לתקן את החוקים המקנים לרבנות הראשית ולבתי הדין הרבניים מונופול על דיני האישות: חוק שיפוט בתי דין רבניים, חוק הרבנות הראשית לישראל ופקודת הנישואין והגירושין. על החקיקה המוצעת להיות מלווה ביישום רגולטורי של המתווה על ידי המשרד לשירותי דת ומשרד המשפטים. המשרד לשירותי דת יחידת הסמך של הרבנות הראשית הכפופה לו יהיו אמונים על מתן הרישיונות לבתי דין פרטיים, שדרכם יבוצעו הטקסים ההלכתיים הכרוכים בנישואין ובגירושין. משרד המשפטים ירחיב את מרשם "ברית הזוגיות", שכיום מספק מענה רק לבני זוג אשר שניהם חסרי דת, לכלל הציבור. ואילו מחלקות הרישום לנישואין במועצות הדתיות יעניקו את שירותיהן לאזרחים תחת המשרדים הממשלתיים הנזכרים לעיל ויפנו למערכת האזרחית או הדתית לפי בקשת הזוג.

"דור מחדש ויוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות", כתב ברל כצנלסון בקיץ 1934 לנוכח זלזול של תנועות הנוער הציוניות בתשעה באב, "הוא בוחן ובודק, מרחיב ומקרר ויש שהוא נאחז במסורת הקיימת ומוסיף עליה...". הכפייה והקפיאה על השמרים הגלומות במונופול הרבני על נישואין וגירושין בישראל מקשות על המשך המעשה היהודי-ציוני של יניקה משורשי העומק של המסורת היהודית, כחלק מחיי יצירה וחידוש מתמידים של אוצרות רוח ותרבות לאומיים. ניתן לקוות שהחירות והמגוון העומדים ביסוד המדיניות המוצעת כאן יפתחו פתח לחזרה אל המפעל הציוני הכביר של עם בן חורין המחיה את עולמו היהודי הרוחני במולדתו.

טבלת ניתוח הדרכים לפתרון הבעיה

יעדים ושיק"ל ימים מעשיים	הסבר ודרך מדידה	משקל	חלופה 0 - המצב הקיים	חלופה 1 - שמירה על מנופול הריכוז ("ידיעים ביצבור") מגמת הוגיות האלטרנטיבית	חלופה 2 - שני מסלולים מקבילים ("ברית הזוגיות")	חלופה 3 - ריבוי מסלולים	חלופה 4 - מסלול רישום אזרחי בלבד
ממלכתיות - קידום הותאורוזי מלכת, אחי השטע במגזרים שונים	בחינת האופן שבו קידום החלופה ישיפע על הקיטוב שבחיים בין חילונים ודתיים, ובפרט על יכולתם להישא אל זה, וחתך כך על הממלכיות הישראלית.	10%	אננם לכאורה יכולתם של דתיים וחילונים להישא אל זה להשגת כפי שהיא כיום, כשהמצב הקיים מאפשר לישראל בין משפחות בעלות השקפת דתיות שונות. אך במקביל לכך, עצם קיום המנופול להישא אל זה, וחתך כך על הממלכיות הישראלית.	ישנם חלופה זו לא יביא לפגיעה ביכולתם של דתיים וחילונים להישא זה לה, משום שמדובר בהסדרות של מעמד משפטי קיים. בנוסף, החלופה מאפשרת רישום אזרחי ללא צורך במאבק פוליטי באמצעות חקיקה, מה שיכול לתמוך במידה מה את השטע הדתי-חילוני.	ישנם חלופה זו צפוי להביא לאיחוי מסוים של השטע בין דתיים וחילונים, משום שהיא מאפשרת לישראל אזרחיים - גם אם בשם אחר - בדרך המלך ובחוסת מסודרת של המדינה. במקביל, המנגנון שבמסגרתו מצהירים זוגות הבוחרים במסלול "ברית הזוגיות" שאין בכוונתם להתחתן הלכתית, איפשר לישראל בין דתיים וחילונים כמעט באופן זהה למצב הקיים (למעט דתיים או חרדים מסוימים שיטענו כי גם חלקי אזרחי של הקשר מהווה סוג של נישואין מקודשת מבט דתית, ולכן נישואין עמדיים עם משפחות שבחרו בכך יוצרים סכנה של ממזרות).	3.5	1
צמצום הפגיעה בפרטים (מסודרת וג עונמת, מנעו חיתון, טעניו בירוד יהדות וכירוב)	כיצד החלופה תשיפע על הפגיעה בפרטים המדידה הנבוצ על פי הדין ובמות משוערת על הפרטים שמתמצים בפגיעה בהם במסגרת המנגנון שבידור.	18%	שימור מנגנון הרישום לישראל ולהתרחם כירוד ובמות בדין הדין הרבניים אפשר את המשך הפגיעה במסגרות ג עונמת, וכן יוסיף למנוע אפשרות רישום לישראל ממי שההלכה במדינה כפסולי חיתון, קהילה הלהט"ב זוגות מעורבים (יהודיה ולא-יהודי ולהפך). זאת, במקביל לשימור מנגנון בירוד היהדות הפגועה, המופעל כלפי אוכלוסיית יוצאי מדינות ביהרמ"ם לשעבר.	הפגיעה במנעו חיתון תצומצם בכך שיתאפשר להם מסלול של רישום אזרחי כירודים ביצבור. הצמצום גם הפגיעה במי שיהדחם טעונה בירוד ביצבור, כמיוון שתעמוד אלם אלטרנטיבה טובה יותר המצמצמת קיים. לא יהיה שינוי בפגיעה במסגרות הגט העונמת, משום שהחלופה לא פותרת את בעיית המנופול הדתי של הרבנות.	הפגיעה במנעו חיתון תבוטל וכולאה שיהדחם טעונה בירוד ביצבור תצומצם משום ששתי האלטרנטיבות אלו יוכלו להירשם לישראל כמו שאר האזרחים. הצמצום הפגיעה במסגרות הגט העונמת משום שהן תוכלנה לבחור מסלול הלכתי לפי ראות עיניהן, אך לא תחבול לחלוטין משום שהמסגרות הכופה של בני הדת הרבניים על מרבני ג (כמו כליאת מרבני ג, שלילת רישיון וכלים נוספים) תבוטל ולפיכך לא תחול עוד להגן עליהן במקרים שבהם בירוד להישא דרך הרבנות.	4	1
הגדלת חופש הדת וברוסם מנופול	הגדלת חופש הדת וחיוב באמצעות הגדלת חופש הבחירה בנישואין - הן מבחינה כמותית (כמה זוגות ייבנו מחופש בחירה מוגבר) והן מבחינה איכותית (כיצד תתרום החלופה למקסום חופש הפרט בהשגת האם היא תגיב לחופש בחירה מוחלט בחוסת הנישואין או לחופש יחסי. לשל, האם מדובר על מתן האפשרות להישא בכל דרך שהיא, או רק בהגדלת מספר הדרכים המוגבל שבהן ניתן להישא).	32%	הפגיעה הקיימת בחופש הדת תישמר.	ישנם החלופה אפשר חופש דת גדול יותר לזוגות שאינם מעוניינים ברישום נישואייהם דרך הרבנות אלא ברישום אזרחי. אולם הליך זה לא יבחרו ברישום אזרחי במסגרת "ברית הזוגיות", עם הסיג של הוא גם לא יאפשר לישראל דרך הרבנות לזוגות המזיקים בהשקפת הלכתית השונת מאלו של הרבנות הראשית, כמו נישואין אורתודוכסים שריוניים או נישואין לא אורתודוכסים, כאמור, החלופה גם אינה מציעה פיתרון לכעייח הירושון, ומי שגרשם לישראל בחר"ל עדיין יצטרך לעבור דרך בני הדת הרבניים להליך מתן הגט.	כמוצאה מיישום החלופה יגדל משמעותית חופש הדת של האוכלוסייה שאינה מעוניינת בנישואין הלכתיים. זוגות אלה יוכלו לבחור ברישום אזרחי במסגרת "ברית הזוגיות", עם הסיג של חמישה של התנאי שלפיו אינם נשאים הלכתיים, מה שעדיין פוגע במידה מסוימת בחופש הדת שלהם (במקרה זה, בזכותם לקיים סקסיים דתיים). חופש הדת של הצ'יבור הדתי החפץ בנישואין הלכתיים לא יגדל, וההגרת מנופול הרבנות על הנישואין הדתיים על כנו ששומר את המסגרות הבלעדית של ההשקפה החרדית על נישואין דתיים במדינה, וממילא גם הפגוע בחופש הדת של החרדים הלא אורתודוכסים.	3	5
יישומיות פוליטית (יכולת העברת חקיקה)	היכולת ליישם את החלופה בהיתון מצב פוליטי שבו ישנן שותפות קואליציונית דתיות המתגדות למסורת המדינית. חלופה שתוכל מתווה פוליטי עם עתידות טובה יותר ותכל יקודו בובה יותר בקריטריון זה.	28%	הנחת המוצא היא שיהיו חרדים או חרד"לים (חרדים-לאומיים) בקואליציה, וגם אם לא, הם יהיו גורם משמעותי באופוזיציה שמפלגות קואליציוניות ירצו להתחשב בו. יישומיות הפוליטית של חלופה זו בובה, משום שמדובר במנגנון על כנו ללא צורך בפעולה אקטיבית כלשהי וכן בהימנעות ממסוכן פוליטי עם חרדים. המחיר הפוליטי היחיד הוא העובדה שביצבור הבוחרים של השר החינוך מעוניין בשינוי הוא יצטרך להתמודד עם הדבר מול הצ'יבור שלו ומול מפלגות אחרות בקואליציה ובאופוזיציה כאחד שיאתרו אותו בניגוד זה.	הנחת המוצא היא שיהיו חרדים או חרד"לים (חרדים-לאומיים) בקואליציה, וגם אם לא, הם יהיו גורם משמעותי באופוזיציה שמפלגות קואליציוניות ירצו להתחשב בו. יישום החלופה ייחייב העברת חקיקה בכנסת בשלוש קריאות, ולעם כך יש לייסד הון פוליטי רב ולזהיץ להסכמתם עם הגורמים הדתיים הפוליטיים והחוקי-פריטים (כמו רבנים בולטים ודומיננטים). אננם שימור מנופול הרבנות על הנישואין הדתיים, תהייה תוצאה אפשרות לבחור ב"ברית הזוגיות" בהתייבות שלא להישא הלכתית, עשוי להקל על ההגעה להסכמות עם גורמים אלו, אך עדיין מדובר בפיתרון שההגדלת החרדית לו היא משמעותית.	2	1	
יישומיות מעשית-סניית (הקמת מנגנונים, שיניים בירוקרטיים)	הקושי הנובע משינוי מרכזי, בסניית או מקיף, הנדרש על מנת ליישם את החלופה.	4%	אין צורך בשינוי המנגנון.	חידוש יצירת מנגנון תחלול של מרשם הידועים ביצבור, שיעבוד מול מספר משרדי פמלה ומסודת מדינה רלוונטיים (משרד השיכון, המוסד לבטיחות לאומי, משרד הביטחון, משרד הפנים, משרד העלייה והקליטה ומשרד העבודה והרווחה). עם זאת, מדובר במנגנון פנים-משרדי שעלתו מינימלית (חספת חקיקה מעטת ותקציב פעילות גד - לשיקוף והגשמת היעד של צ'יבור). ייתכן קושי בירוקרטי מסוים בגינם משרדי הממשלה הנוטפים לעניין.	ישנם חלופה זו מצריך שינוי מערכתי כפול ומורכב. מדובר בהרחבת מרשם הוגיות הקיים, כך שישלול מסלול רישום אזרחי לכל זוג משמעתי, על מנת שכלול אפשרות רישום אזרחית של רבים מאזרחי ישראל שיבחרו שלא להישא הלכתית דרך הרבנות. מדובר בהקמת סניפים לרישום הנישואין, חספת חקיקה, מנגנון הגושפת המידע ושיווק ליצבור, וכן בערכת נספח של החרת הנישואין, זאת, בנוסף למנגנון אימות מצהירים שחלתי לודא שמי שבחר להירשם ב"ברית הזוגיות" אינו נשוי על פי ההלכה. מנגנון הרישום דרך הרבנות לא ישנתה.	3	3
השפעת חיצונית (על) התמריצים ליזור וחדות היהדות הממסדית	כיצד יושפעו התמריצים לכניסה להליך גיוס מלכתי וביצע חופשע דתיות היהדות הממסדית. השפעת אלו חשבות משום שיש עקרונות באופן ישרי מבחינה הקיימת (לשימור המנופול על דני האישות).	4%	במצב העניינים הקיים חרדיות היהדות הממסדית נפגעת ומתמרד הרבנות נמצא בשפל (לפי מדד דמוקרטיקה, זוכה הרבנות ל-20% אמון מקרב היצבור - אחוז נמוך יותר מכל יתר המוסדות הממשלתיים שבנדוק). שימור המנופול, ובניקוד מאפשרות מאורחים שאינם יהודים על פי ההלכה להירשם לישראל בדרך המלך ברבנות, מייצרים תמריץ מסוים לגיוס.	התמריצים לעבור גיוס יקטנו בחטם, משום שיהיה פיתרון חלופי מסודר יותר מאשר כיום לאזרחים שאינם יהודים על פי ההלכה. החלופה עצמה אינה מספקת פיתרון הולם לכעייח דתיות היהדות, משום שהיא מותירה את מנופול הרבנות על כנו גם אם היא פותרת בעיות של פרטים מסוימים ומגדילה במידה את חופש הדת.	התמריצים לעבור גיוס יקטנו אם אזרחים רבים שאינם יהודים על פי ההלכה יבחרו להירשם במסלול "ברית הזוגיות" ולא יודקו לגיוס יזור. כתי לצורך רישום ברבנות עם זאת, מתון האפשרות של רישום אזרחי באופן מסודר ואלטרנטיבה מקבילה לבנות יקטין את הכיבוד כלפי הרבנות ואף עשוי ליצור חזרות שתשפר את מתן החירותים ברבנות ואת המיישום ההלכתי של רשמי הנישואין ובתי הדת הרבניים.	4	3
עלות	בחינת העלות התקציבית הישירה של החלופה, ובכלל זאת הקמת מנגנונים ותוספת חקיקה, ועלויות קשורות עם מנגנוני הנישואין שישופשו מכן, כמו תקציב הממוצעת הדתית, הרבנות הראשית ומשרך הגיוס הממלכתי.	4%	עלות יצירת מנגנון החלול לידיעים ביצבור נמוכה. יש צורך בחספת חקיקה מעטה שני תקנים), ובתקציב פעילות דל (להחזרה משרדי התקציב שיהיו הגושפת החדש על צ'יבור). העלות הכוללת צפוייה להיות פחות מחמישה מיליון ש"ח בשנה.	מנגנון הרבנות כשלהעמו לא ישנתה. גם אם זוגות רבים יבחרו לודד חספת חקיקה נכבדת וכן תקציב פעילות, לצד אתה ישנה הממוצעת הדתית שמשמשת כספי רישום הנישואין מממנת חלק ניכר מחספת הקציב הממוצעת הדתית ובתי הדת המהונות. חזיה עלות להרחבת מנגנון מרשם הוגיות הקיים, לרבות הקמת סניפים ובניקוד חספת חקיקה משמעותית, אך העלויות לא צפוייה לעלות על עשרים מיליון ש"ח בשנה.	עלות הרבנות מנגנון מרשם הוגיות הקמת סניפים טומנת בחובה חספת חקיקה נכבדת וכן תקציב פעילות. לצד אתה ישנה הממוצעת הדתית שמשמשת כספי רישום הנישואין מממנת חלק ניכר מחספת הקציב הממוצעת הדתית ובתי הדת המהונות. חזיה עלות להרחבת מנגנון מרשם הוגיות הקמת סניפים טומנת בחובה חספת חקיקה משמעותית, אך העלויות לא צפוייה לעלות על עשרים מיליון ש"ח בשנה.	2.5	5
3.05	3.34	3.07	3.33	2.39	ציון משוקלל סופי		

ארציאלי, יואב. [אמנת גביון מדן: עיקרים ועקרונות](#). אתר [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#).

בארי, אוריה. [נייר עמדה ונתונים - ידועים בציבור](#). אתר [נאמני תורה ועבודה](#).

ברום, יותם. [טקסי נישואין יהודיים בישראל מחוץ לרבנות הראשית, נתונים ומגמות - אפריל 2018](#). אתר [פנים](#).

[ידועים בציבור \(מושג\)](#). אתר [כל זכות](#).

לביא, עליזה ואחרים. [הצעת חוק ברית הזוגיות האזרחית התשע"ד-2013](#). אתר [הכנסת](#).

לוביץ, אלעד. [נייר מדיניות בנושא: מנועי החיתון בישראל, סקירת הסוגיה והצעה לפתרון](#). אתר [נאמני תורה ועבודה](#).

ליפשיץ, שחר. [ברית הזוגיות](#). אתר [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#).

[מסמך הסטטוס קוו](#). אתר [news1](#).

[פקודת הנישואין והגירושין \(רישום\), 1919](#).

רבינוביץ', אהרן, בריינר, יהושע (ג'וש) ושפיגל, נעה. ["המשטרה עיכבה לחקירה רב קונסרבטיבי שחיתן 'פסולי חיתון' ולא דיווח על כך"](#). אתר [הארץ](#).

שטרן, אלעזר. [יהודית, לא הלכתית](#). אתר [שבת - מוסף מקור ראשון לתורה, הגות, ספרות ואמנות](#).

שיפמן, פנחס ווייסטריך, אבישלום. [מסגרת אזרחית לנישואין וגירושין בישראל](#). אתר [מציל"ה](#).

- 1 פקודת הנישואין והגירושין (רישום) - פקודה מנדטורית שמהווה את הבסיס לרישום נישואין וגירושין בישראל, חוק שיפוט בתי דין רבניים תשי"ג-1953, חוק הדיינים תשט"ו-1955 וחוק הרבנות הראשית לישראל תש"ם-1980.
- 2 להרחבה על בעיית מנועי החיתון בישראל ראה את [נייר המדיניות](#) שכתב אלעד לוביץ מ"נאמני תורה ועבודה" בנושא.
- 3 על פי הנתונים שנמסרו לתנועת "נאמני תורה ועבודה", ומופיעים ב[נייר המדיניות](#) שנזכר לעיל.
- 4 [אמנת גביון מדין: עיקרים ועקרונות](#), פרק שני: מעמד אישי - נישואין והתרת נישואין, עמ' 39-31.
- 5 ראה [מאמרו](#) של אלעזר שטרן בנושא, "יהודית, לא הלכתית", אשר פורסם במוסף "שבת" של העיתון "מקור ראשון".
- 6 הנתונים לקוחים מ[מחקר](#) שערך יותם ברום מ"פנים" - איגוד ארגוני יהדות ישראלית, בנושא טקסי נישואין יהודיים שנערכו בישראל שלא במסגרת הרבנות הראשית.
- 7 ראה [נייר העמדה](#) שכתב אוריה בארי מ"נאמני תורה ועבודה" על מוסד הידועים בציבור, עמ' 3.
- 8 על הזכויות המשפטיות של ידועים בציבור ראה [שם](#), וכן באתר "[כל זכות](#)".
- 9 ראה סעיף 7 לפקודת הנישואין והגירושין (רישום): "כל שאינו דואג לרישום הנישואין או הגירושין שלו, או לרישום הנישואין או הגירושין שהוא סידר לאחר, דינו - מאסר שנתיים".
- 10 מקרה בולט בנושא זה הוא [עיכובו לחקירה](#) של הרב הקונסרבטיבי דובי חיון (כיום סגן ראש עיריית חיפה) בקיץ 2018 לאור הנחיה שנתן בית הדין הרבני בחיפה למשטרה, מאחר שחיתן זוג שעלה חשד להיותו פסול חיתון.
- 11 ניתוח מפורט של הדרכים לפתרון הבעיה מופיע ב[טבלה](#) שבנספח.

בתי דין דתיים פרטיים רבנות

דין דתיים פרטיים רבנות נישואין אזרחיים ידועים בציבור ברית הזוגיות
אזרחיים ידועים בציבור ברית הזוגיות בתי דין דתיים פרטיים רבנות
רית הזוגיות בתי דין דתיים פרטיים רבנות נישואין אזרחיים ידועים בציבור
נישואין אזרחיים ידועים בציבור ברית הזוגיות
רבנות ברית הזוגיות בתי דין דתיים פרטיים רבנות
דין דתיים פרטיים רבנות נישואין אזרחיים ידועים בציבור ברית הזוגיות
אזרחיים ידועים בציבור ברית הזוגיות בתי דין דתיים פרטיים רבנות
רית הזוגיות בתי דין דתיים פרטיים רבנות נישואין אזרחיים ידועים בציבור
נישואין אזרחיים ידועים בציבור ברית הזוגיות
רבנות ברית הזוגיות

בתי דין דתיים פר
נישואין אזרחיים ידונ
רבנות ברית הזוגיות ב
נישוא
רבנות
בתי דין דתיים פר
נישואין אזרחיים ידונ
רבנות ברית הזוגיות ב
נישוא
רבנות

דרך

חוקרים | מלמדים | משנים
חכמת העמים של קרן ברל כצנלסון

קרן
ברל
כצנלסון
ערך | פעולה | שינוי

מדיני-בטחוני
דמוקרטיה
ושלטון החוק
חברתני-כלכלי
דת ומדינה